

XUÂN THỦY - NHÀ BÁO TIÊU BIỂU CỦA NỀN BÁO CHÍ CÁCH MẠNG VIỆT NAM

LÊ VĂN PHONG*

1. Con đường đến với báo chí cách mạng

Xuân Thủy tên thật là Nguyễn Trọng Nhân, sinh ngày 2-9-1912 tại xã Phương Canh, huyện Hoài Đức, tỉnh Hà Tây - nay là xã Xuân Phương, huyện Từ Liêm, thành phố Hà Nội. Được sinh ra trong một gia đình nhà Nho, lớn lên trên mảnh đất giàu truyền thống cách mạng, Xuân Thủy sớm tiếp cận những tư tưởng cách mạng vô sản do lãnh tụ Nguyễn Ái Quốc truyền bá. Theo thời gian, tinh thần sục sôi cách mạng bắt đầu bùng cháy trong con người ông, nhận thức của Xuân Thủy về chủ nghĩa Mác - Lênin, về con đường cách mạng Việt Nam ngày càng sâu sắc.

Đầu những năm 30 thế kỷ XX, Xuân Thủy là một trong những đại diện tiêu biểu của lớp thanh niên Hắc Nội lúc bấy giờ giác ngộ lý tưởng cách mạng vô sản. Đến Phúc Yên, thời gian đầu, khi chưa bắt được liên lạc với các tổ chức cộng sản, Xuân Thủy chủ động nghiên cứu và tiếp tục truyền bá chủ nghĩa Mác-Lênin, lý tưởng cộng sản theo sự hiểu biết của mình. Theo đó, Xuân Thủy và các cộng sự đã tiến hành tổ chức những lớp học chữ quốc ngữ vào ban đêm; lập ra những nhóm đọc

sách báo tiên bộ; tổ chức các cuộc mít tinh chống sưu cao, thuế nặng, đòi cơm áo, hòa bình, v.v... cho nhân dân. Qua những buổi học tập, mít tinh như vậy, nhân dân hiểu được dã tâm xâm lược của thực dân Pháp; tinh thần yêu nước, đấu tranh cách mạng được khơi dậy trong lòng mỗi người. Từ đó, phong trào đấu tranh chống thực dân Pháp của nhân dân vùng Phúc Yên phát triển mạnh mẽ. Để ngăn chặn tình hình này, thực dân Pháp đã lùng sục gắt gao. Năm 1938, Xuân Thủy bị địch bắt và giam tại nhà lao Hòa Lò.

Trong chốn lao tù, gông cùm và xiềng xích không làm lay chuyển được ý chí chiến đấu của Xuân Thủy, trái lại trong gian khổ khó khăn, khí phách cách mạng của ông càng được nhân lên gấp bội. Sau khi hết hạn giam giữ, ông lại tiếp tục hoạt động cách mạng. Năm 1939, ông bị địch bắt lần thứ hai và bị đày đi nhà tù Sơn La.

Tại nhà tù Sơn La, Xuân Thủy hòa mình vào cuộc đấu tranh của những chiến sĩ trong lao tù. Tại đây, ông đã được tiếp xúc với những chiến sĩ cách mạng kiên trung của Đảng ta lúc bấy giờ như Tô Hiệu, Trần Huy Liệu. Qua thực tiễn đấu tranh, Xuân Thủy đã tạo được uy tín với đồng chí, đồng đội của

* Viện Lịch sử quân sự Việt Nam

minh. Năm 1941, khi Chi bộ Đảng Cộng sản Đông Dương được thành lập bí mật tại nhà tù Sơn La, Xuân Thủy được Tô Hiệu và Trần Huy Liệu giới thiệu kết nạp vào Đảng. Do đã được thử thách, rèn luyện trước khi bị bắt và thời gian ở trong tù, Xuân Thủy được công nhận là đảng viên chính thức ngay. Sự kiện này là bước ngoặt quan trọng trong cuộc đời hoạt động cách mạng của Xuân Thủy, là mốc quan trọng đánh dấu sự chuyển biến về tư tưởng, nhận thức và hành động của ông từ một thanh niên yêu nước trở thành một đảng viên cộng sản.

Là người có năng khiếu về thơ văn, từng có những bài viết lên tiếng phản đối chế độ cai trị hà khắc của thực dân Pháp thời gian trước khi bị bắt, sau khi trở thành đảng viên của Đảng Cộng sản Đông Dương, với nhãn quan sâu rộng của mình, Xuân Thủy cùng Trần Huy Liệu đã lập ra một tờ báo bí mật có tên gọi *Suối Reo* (tờ báo của những người cộng sản ở nhà tù Sơn La), nhằm tuyên truyền chủ trương, đường lối của Đảng, vạch trần âm mưu, thủ đoạn của địch đối với cách mạng Việt Nam.

Dưới sự kiểm soát vô cùng gắt gao của địch, để báo tồn tại được, Xuân Thủy và các đồng chí rất khéo léo che mắt kẻ thù. Ông đã đưa ra nhiều sáng kiến tìm kiếm những vật liệu cần thiết để duy trì báo được thường xuyên. Nhờ báo *Suối Reo*, các chủ trương của Đảng Cộng sản Đông Dương nhanh chóng được truyền bá rộng rãi tại nhà tù Sơn La và khu vực xung quanh, làm cho phong trào đấu tranh ở đây phát triển khá mạnh mẽ.

Sau 6 năm bị giam tại Sơn La, đầu năm 1944, thực dân Pháp đưa Xuân Thủy về quản

thúc tại quê nhà. Ngay sau khi ra tù, đồng chí được tổ chức giao nhiệm vụ phụ trách báo *Cứu quốc* (một trong những tờ báo bí mật của cơ quan Tổng bộ Việt Minh).

2. Nhà tổ chức báo chí tài ba

Sau khi phụ trách báo *Cứu quốc*, Xuân Thủy nhanh chóng đề ra một chiến lược mới cho việc phát triển của báo, trong đó luôn chú trọng nhiệm vụ chính trị quan trọng là tuyên truyền đường lối cách mạng, cổ vũ nhân dân đứng lên đấu tranh chống thực dân Pháp. Từ những thông tin mà báo *Cứu quốc* cung cấp, chủ trương, đường lối của Trung ương Đảng sớm đến được với nhân dân, tạo nên sức mạnh vô địch trong cuộc Tổng khởi nghĩa giành chính quyền Tháng Tám năm 1945.

Ngày 2-9-1945, nước Việt Nam Dân chủ Cộng hòa ra đời, Xuân Thủy được Chính phủ lâm thời phân công nhiệm vụ tham gia Ủy ban Nhân dân Cách mạng lâm thời Bắc Bộ, trực tiếp phụ trách công tác thông tin, tuyên truyền và báo chí. Đây là thời kỳ Xuân Thủy có nhiều đóng góp vào việc tổ chức và phát triển hệ thống báo chí cách mạng của nước ta. Trên cương vị là người tổ chức các hoạt động báo chí, Xuân Thủy có nhiều đóng góp trong việc chỉ đạo và trực tiếp chuẩn bị cho sự ra đời của một số cơ quan báo chí lớn của đất nước như Đài Tiếng nói Việt Nam, Thông Tấn xã Việt Nam,...

Trong những năm kháng chiến chống thực dân Pháp, Xuân Thủy vừa trực tiếp điều hành hoạt động báo *Cứu quốc* vừa giữ vai trò tổ chức, kiến tạo hệ thống báo chí của mặt trận, triển khai thực hiện chủ trương của Đảng về

thông tin, tuyên truyền. Trên tinh thần đó, tháng 3 - 1947, Xuân Thủy tổ chức hội nghị tại Phú Thọ, *bàn về việc thành lập các chi nhánh báo Cứu quốc tại các chiến khu*. Đây là quyết định thể hiện tầm nhìn chiến lược của Xuân Thủy trong việc phát triển và mở rộng hệ thống báo chí phục vụ cuộc kháng chiến trường kỳ của nhân dân ta. Giải thích chủ trương này, Xuân Thủy đã viết bài báo có tựa đề “Một bước tiến” đăng trên báo *Cứu quốc* ra ngày 1-1-1948, nhấn mạnh, từ ngày ra đời, *Cứu quốc* luôn là người lính xung phong tranh đấu cho Việt Nam độc lập và thống nhất. Bài báo viết: “Vấn đề nhiệm vụ ấy, từ ngày toàn quốc kháng chiến. Cứu quốc ngày càng thấy mình không được phép một lúc nào vắng mặt nơi mũi súng, đường gươm, cũng như nơi luống cày, giá búa, nơi xưởng máy, nhà hàng. Bởi vậy, mặc dầu gặp khó khăn trong thời chiến, chúng tôi cũng quyết thành lập cho bằng được các chi nhánh Cứu quốc ở hầu khắp các chiến khu trên toàn cõi nước nhà”¹. Theo chủ trương đó, một số cán bộ của tòa soạn báo *Cứu quốc* Trung ương được điều động đi tăng cường cùng cán bộ tại các địa phương để tổ chức ra các chi nhánh báo *Cứu quốc*.

Dưới sự điều hành trực tiếp của Xuân Thủy, các chi nhánh báo *Cứu quốc* ở các chiến khu hoạt động rất hiệu quả, phản ánh kịp thời tình hình chiến sự và cổ vũ tinh thần đấu tranh của nhân dân ta trên khắp đất nước. Sự phát triển rộng khắp của báo *Cứu quốc* đã đáp ứng tốt nhu cầu tuyên truyền, cổ động... của cuộc kháng chiến, là nơi thể hiện ý Đảng, lòng dân trong cuộc chiến chống quân thù,

đây là kết quả đáng tự hào của báo chí cách mạng Việt Nam.

Không chỉ là người tổ chức, phát triển hệ thống báo chí, Xuân Thủy còn luôn quan tâm đến công việc của Báo và đời sống của cán bộ công nhân viên. Ông là ngọn cờ quy tụ và phát huy tài năng của tất cả cán bộ trong tòa soạn. Nhà báo, nhà ngoại giao Nguyễn Thành Lê, người có thời gian làm việc cùng Xuân Thủy trong kháng chiến chống Pháp đã nhận xét: “Phong cách của anh khá độc đáo. Về đường lối chính trị của báo, anh rất chặt chẽ và đòi hỏi cán bộ biên tập phải nghiêm túc thực hiện... Về lề lối làm việc, anh mạnh dạn khuyến khích tinh thần chủ động của mọi người, nhất là những anh em phụ trách tòa soạn và trị sự”².

Xuân Thủy còn là một trong những người đặt nền móng xây dựng Hội Nhà báo Việt Nam. Ngày 27-12-1946, ông đã chỉ đạo việc thành lập *Đoàn Báo chí Cách mạng Việt Nam*. Đầu năm 1947, *Đoàn Báo chí Kháng chiến* cũng được thành lập do Xuân Thủy trực tiếp phụ trách. Ngày 21-4-1950, trên cơ sở *Đoàn Báo chí Kháng chiến*, *Hội những người viết báo Việt Nam ra đời*³. Đây được xem là tổ chức chính trị xã hội nghề nghiệp đầu tiên của những người làm báo. Với uy tín của mình, Xuân Thủy được bầu làm Chủ tịch Hội Nhà báo Việt Nam suốt hai nhiệm kỳ từ năm 1950 đến 1962. Không chỉ trong nước, Xuân Thủy cũng là nhà báo Việt Nam đầu tiên tham gia vào Ban Chấp hành Tổ chức quốc tế các nhà báo (viết tắt là OIJ) và nhận được giải thưởng của tổ chức này.

Từ năm 1962 trở đi, do yêu cầu của cách mạng, Xuân Thủy không trực tiếp phụ trách Hội Nhà báo nữa, ông được giao nhiều trọng trách của Đảng. Tuy vậy, ở mỗi vị trí công tác, ông luôn quan tâm và có những đóng góp cho báo chí cách mạng Việt Nam.

3. Một cây bút sắc sảo

Không chỉ là một nhà tổ chức báo chí tài ba, Xuân Thủy còn là một cây bút sắc sảo của nền báo chí cách mạng Việt Nam. Bắt tay vào nghề làm báo từ những năm 30, trở thành cây bút chủ chốt của tờ báo *Suối Reo*, sau đó phụ trách báo *Cứu quốc* và là một trong những người sáng lập ra Hội Nhà báo Việt Nam, dù bận nhiều công việc, nhưng ở đâu và trong bất cứ hoàn cảnh nào, Xuân Thủy cũng tích cực tham gia viết báo. Những tác phẩm báo chí của ông chứa đựng tính nhân văn, tính dân tộc và có tính chiến đấu rất cao. Nội dung chủ yếu tập trung vào ca ngợi cuộc đấu tranh của nhân dân ta, kêu gọi nhân dân đoàn kết, ủng hộ cho cuộc kháng chiến chính nghĩa của dân tộc; lên án tội ác và vạch trần những âm mưu, thủ đoạn của kẻ thù.

Trong những giờ phút quan trọng của lịch sử dân tộc, Xuân Thủy luôn kịp thời cho ra mắt những bài viết đặc sắc, hùng hực khí thế cách mạng. Tối 19-12-1946, khi Đài tiếng nói Việt Nam truyền đi mệnh lệnh chiến đấu của Bộ trưởng, Tổng Tư lệnh Võ Nguyên Giáp, cũng là lúc báo *Cứu quốc* chuẩn bị cho ra số đặc biệt với lời kêu gọi *Toàn quốc kháng chiến* của Chủ tịch Hồ Chí Minh. Xuân Thủy đã viết Xã luận trên trang nhất của báo *Cứu quốc*. Bài viết của ông đã trở thành tư liệu quý

giá đối với nền báo chí cách mạng những năm đầu kháng chiến.

Những năm sau đó, trên báo *Cứu quốc* liên tục xuất hiện những bài báo của Xuân Thủy viết về những vấn đề cấp bách, những sự kiện có ý nghĩa sống còn đối với vận mệnh của đất nước. Ông viết rất nhiều, có khi 3, 4 ngày liền đều có bài hoặc có ngày viết đến 2, 3 bài. Những bài báo của ông không chỉ bám sát tình hình thời cuộc mà còn thể hiện một cách sinh động những chủ trương, quan điểm của Đảng và Mặt trận, có ý nghĩa rất quan trọng trong hướng dẫn, chỉ đạo đối với cán bộ và nhân dân ta kháng chiến. Tác phẩm báo chí cuối cùng của Xuân Thủy là tập Hồi ký *Những chặng đường Báo Cứu quốc*. Nhà báo, nhà ngoại giao Nguyễn Thành Lê nhận xét: “Loạt bài anh viết về báo Cứu quốc cung cấp cho chúng ta không những nhiều tư liệu quý về báo Cứu quốc mà cả về một giai đoạn then chốt của cách mạng Việt Nam, giai đoạn trước và sau Cách mạng Tháng Tám. Loạt bài ấy cho thấy rõ tinh thần lạc quan cách mạng, đã tạo cho các cán bộ hoạt động mật lúc bấy giờ một sức mạnh phi thường, giúp anh em chịu đựng mọi gian khổ, khắc phục mọi gian nguy, phát huy tính năng động, đưa cách mạng phát triển những bước nhảy vọt”¹.

1. Báo *Cứu quốc*, số ra ngày 1-1-1948

2, 4. Nguyễn Thành Lê: “Nhà báo cộng sản Xuân Thủy”, *Tuyển tập Xuân Thủy*, NXB Văn học, H, 2000, tr.905

3. Khi mới thành lập, Hội có hơn 300 hội viên với các chi hội ở Liên khu 3, 4, 5 và Nam Bộ.